

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ' ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΚΑΙ Δ' ΤΑΞΗΣ ΕΣΠΕΡΙΝΟΥ
ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 25 ΜΑΪΟΥ 2012
ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ: ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
ΣΥΝΟΛΟ ΣΕΛΙΔΩΝ: ΤΡΕΙΣ (3)

ΚΕΙΜΕΝΟ

Κωνσταντίνος Καβάφης

Μελαγχολία του Ίάσωνος Κλεάνδρου
ποιητού ἐν Κομμαγενῇ· 595 μ.Χ.

Τό γήρασμα τοῦ σώματος καί τῆς μορφῆς μου
εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι.
Δέν ἔχω ἐγκαρτέρησι καμιά.
Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καί Λόγῳ.

Εἶναι πληγή ἀπό φρικτό μαχαῖρι. —
Τά φάρμακά σου φέρε Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάμνουνε — για λίγο — νά μή νοιώθεται ἡ πληγή.
(1921)

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

- A1. Τρία ἀπό τα βασικά γνωρίσματα της ποίησης του Κ. Καβάφη είναι η πεζολογία, η ιδιότυπη γλώσσα και η χρήση συμβόλων. Για το κάθε ένα ἀπό τα παραπάνω γνωρίσματα να γράψετε ένα αντίστοιχο παράδειγμα ἀπό το ποίημα που σας δόθηκε.
- Μονάδες 15
- B1. Στο ποίημα, σύμφωνα με τον Στέφανο Διαλησμά, «έχουμε ένα δυσανάλογα μεγάλο τίτλο (με προσεκτικά τοποθετημένη στίξη, ώστε να προβάλλει τα μέρη ἀπό

τα οποία απαρτίζεται) που υποστηρίζει και συμπληρώνει ποικιλοτρόπως το ποίημα».

Να τεκμηριώσετε την παραπάνω άποψη αιτιολογώντας τη συγκεκριμένη επιλογή του τίτλου από τον ποιητή.

Μονάδες **20**

- B2.** Να επισημάνετε στο ποίημα τέσσερα διαφορετικά εκφραστικά μέσα (μονάδες 8) και να ερμηνεύσετε τη λειτουργία τους (μονάδες 12).

Μονάδες **20**

- Γ1.** Να σχολιάσετε τους παρακάτω στίχους σε ένα κείμενο 100-120 λέξεων:

Εἰς σέ προστρέχω Τέχνη τῆς Ποιήσεως,
πού κάπως ξέρεις ἀπό φάρμακα·
νάρκης τοῦ ἄλγους δοκιμές, ἐν Φαντασίᾳ καὶ Λόγῳ.

Μονάδες **25**

- Δ1.** Να συγκρίνετε ως προς το περιεχόμενο το ποίημα του Κ. Καβάφη Μελαγχολία τοῦ Ἰάσωνος Κλεάνδρου ποιητοῦ ἐν Κομμαγηνῇ· **595** μ.Χ. με το παρακάτω ποίημα του Τ. Λειβαδίτη Αυτοβιογραφία, εντοπίζοντας (μονάδες 5) και σχολιάζοντας (μονάδες 15) τρεις ομοιότητες και δύο διαφορές μεταξύ των δύο ποιημάτων.

Μονάδες **20**

Τάσος Λειβαδίτης

Αυτοβιογραφία

Ἄνθρωποι πού δὲ γνώρισα ποτὲ μοῦ δώσαν τὸ αἷμα μου καὶ
τ' ὄνομά μου,
στὴν ἡλικία μου χιονίζει, χιονίζει ἀδιάκοπα

μιὰ κίνηση πάντα σὰ ν᾿ἄθελα νὰ προφυλαχτῶ ἀπὸνα
χτύπημα
δίψασα γιὰ ὅλη τὴ ζωή, κι ὅμως τὴν ἄφησα
γιὰ ν' ἀρπαχτῶ ἀπ' τὰ πελώρια ἀγκάθια τῆς αἰωνότητας,
ἢ σάρκα μου ἕνας ἐπίδεσμος γύρω ἀπ' τὸ αὐριανό μου
τίποτα
κανεῖς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσει στὸν πόνο μου
ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἴδιο μου τὸν πόνο — εἶμαι ἐδῶ, ἀνάμεσά σας,
κι ὁλομόναχος,
κ' ἡ ποίηση σὰ μιὰ μεγάλη ἀλήθεια, ποὺ τὴν ἀνακαλύπτεις
ὕστερ' ἀπὸ χρόνια,
ὅταν δὲν μπορεῖ νὰ σοῦ χρησιμέψει πιά σὲ τίποτα.

Ἐπάγγελμά μου: τὸ ἀκατόρθωτο.

Τάσος Λειβαδίτης, Ποίηση, τ. 1, Αθήνα, Εκδόσεις Κέδρος,
2003, σ. 429.

ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗΣ
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ
2012-05-25
ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

A1. Βασικά γνωρίσματα της ποίησης του Κ. Καβάφη είναι η πεζολογία (πεζολογικό ύφος), η ιδιότυπη γλώσσα και η χρήση συμβόλων.

Πεζολογία: ἔλλειψη συγκεκριμένου μέτρου και ομοιοκαταληξίας (ἀνίσος αριθμός συλλαβών σε στίχους), αποτύπωση σκέψεων στο χαρτί

Ιδιότυπη γλώσσα: δημοτική με λόγια στοιχεία (Ιάσωνας, ποιητοῦ, ἐν κομμαγηνῇ, εἰς σὲ, Ποιήσεως, ἐν Φαντασίᾳ και Λόγῳ) πολίτικος ιδωματισμός (κάμνουνε)

Χρήση συμβόλων: φρικτό μαχαίρι (μέγεθος πληγῆς λόγω γηρατειών) → βαθύς πόνος φάρμακα της ποιήσεως (μέσα προσωρινῆς θεραπείας) Φαντασία και Λόγῳ: συστατικά της ποίησης.

B1. Το ποίημα για πρώτη φορά δημοσιεύτηκε το 1918 με τον τίτλο «Μαχαίρι» το 1918 και τρία χρόνια αργότερα επανεκδίδεται με τον τίτλο «Μελαγχολία...» Πρόκειται για τον πιο εκτενή τίτλο ποιήματος του Καβάφη. Δομείται σε δυο μέρη καθώς υπάρχει άνω στίγμη. Αποτελείται από 7 λέξεις και μια χρονολογική ένδειξη συμβάλει στη Βλ. συμπλήρ. Ερωτήσεις 1.

B1. α) Από τα στοιχεία του τίτλου του ποιήματος, ο Ιάσων Κλεάνδρου είναι υποθετικό πρόσωπο και η Κομμαγηνή ένα ανύπαρκτο κράτος, οπότε και το έτος 595 μ.Χ. αποτελεί μια τυχαία χρονολογία.

β) Έτσι, η μόνη πραγματικότητα του τίτλου είναι η μελαγχολία του ποιητή και ανταποκρίνεται στον ίδιο τον Καβάφη.

γ) Ο ποιητής θα μπορούσε να εξομολογηθεί άμεσα τον καημό του, αφαιρώντας το ιστορικό άλλοθι χώρου και χρόνου που ορίζεται με τον τίτλο, καθώς το φανταστικό πρόσωπο που πλάθει ειδικά για το σκοπό αυτό, και διατηρώντας για τίτλο το "Μελαγχολία ποιητού".

δ) Κάτι τέτοιο βέβαια δεν είναι τυχαίο και συμπτωματικό, αλλά εξυπηρετεί συγκεκριμένη σκοπιμότητα και λειτουργικότητα, οπότε ακολουθείται μια τέτοια ποιητική επιλογή.

ε) Με τη χρήση του συγκεκριμένου τίτλου, ο ποιητής επιδιώκει να αποστασιοποιηθεί από το δικό του πρόβλημα και να το αντιμετωπίσει ως ξένο και απόμακρο, προκειμένου να το περιγράψει πιο αντικειμενικά, οπότε ο εκτενέστατος τίτλος λειτουργεί ως άλλοθι για τον Καβάφη, προκειμένου να μην ταυτιστεί με το ποιητικό υποκείμενο.

στ) Παράλληλα, θέλει να το παρουσιάσει πιο συγκεκριμένο και αληθινό και να κάνει πειστική τη θέση του, αναφέροντας ένα επώνυμο πρόσωπο, έστω και ανύπαρκτο ιστορικά.

ζ) Τόσο οι λέξεις όσο και η στίξη του τίτλου είναι προσεκτικά επιλεγμένα, ώστε να εξασφαλίζουν την αναγκαία αποστασιοποίηση του ποιητή από το φανταστικό ποιητή του βου αιώνα μ.Χ..

η) Με αυτά τα στοιχεία του μακροσκελούς τίτλου και μέσα σε αυτό το ιστορικό περίβλημα, αποκτούν διαχρονικότητα και καθολικότητα και η γήρανση του σώματος και της μορφής και η αντίστοιχη θλίψη και η θεραπευτική ιδιότητα της ποίησης.

θ) Επομένως, ο Καβάφης συχνά χρησιμοποιεί υπαρκτά ή ανύπαρκτα πρόσωπα της ιστορίας ως σύμβολα για να εκφράσει τα προσωπικά του βιώματα, οπότε για να αποκρύψει τα συναισθήματα και τα αδιέξόδά του, τα μεταθέτει σε άλλο ιστορικό πλαίσιο και τους προσδίδει τη διάσταση ενός καθολικού βιώματος.

ι) Η προτίμηση ενός σύντομου γενικού τίτλου "Μελαγχολία Ποιητού" ουσιαστικά θα ταύτιζε τον Ποιητή με τον Καβάφη, με αποτέλεσμα το βίωμα και τα συναισθήματα του ποιητή να μην έχουν διαχρονική διάσταση και καθολικότητα.

ια) Ήδη με τη χρήση του α' προσώπου μέσα στο ποίημα στρέφεται το βλέμμα του αναγνώστη στον ίδιο τον Καβάφη, καθιστώντας το θέμα του ποιήματος προσωπική ιστορία του, οπότε ένας γενικόλογος τίτλος θα άφηνε ξεγυμνωμένη την προσωπική πληγή του ποιητή, οπότε ο Καβάφης σπεύδει να χρεώσει τη μελαγχολία και την οδύνη στο φανταστικό ποιητή.

ιβ) Το σίγουρο λοιπόν είναι ότι μια χρονολογία, μια ένδειξη τοπική και ένα ιστορικό πρόσωπο λειτουργούν πράγματι μέσα σε ένα ποιητικό κείμενο ως ισχυρό άλλοθι, καθώς ο τίτλος μας μεταφέρει στον ιστορικό χώρο και χρόνο, στα βάθη της Ασίας και στο μακρινό παρελθόν και όχι στο σήμερα.

ιγ) Συμπερασματικά, με την προτίμηση αυτού του τίτλου, το πρόβλημα καθίσταται αντικειμενικό και αληθινό, αφού συνδέεται με ένα συγκεκριμένο και επώνυμο πρόσωπο, ενώ από την άλλη, αφού το πρόσωπο αυτό είναι ανύπαρκτο ιστορικά, θα μπορούσε να αναφέρεται σε οποιονδήποτε ποιητή, αποκτώντας διαχρονική αξία και ισχύ.

B2. Τέχνη της ποιήσεως: προσωποποίηση (κεφαλαία γράμματα) επικοινωνία ποιητή με ποίηση, η οποία εμφανίζεται ως θεραπευτής των πληγών που αφήνει ο χρόνος στον ποιητή.

Πληγή από φοικτό μαχαίρι: σχήμα υπαλλαγής αντί φοικτή πληγή από μαχαίρι (έμφαση, ζωντάνια, παραστατικότητα, τονίζει το όργανο κι όχι το αποτέλεσμα) → βαθύς πόνος.

Τέχνη ποιήσεως, φάρμακα, πληγή από φοικτό μαχαίρι: επαναλήψεις (έμφαση), συμβάλλουν στην ενότητα – συνοχή – αλληλουχία των δυο στρωφικών ενοτήτων.

Νάρκης του Άλγους δοκιμές: αντί δοκιμές νάρκης του Άλγους ΥΠΕΡΒΑΤΟ ΣΧΗΜ, διασαλεύεται η συντακτική σειρά των όρων, δείχνει την άσχημη συναισθηματική – ψυχολογική κατάσταση του ποιητικού υποκειμένου.

Κάπως /για λίγο: καβαφική ειρωνεία.

Γ1. Βλ. θεραπευτική δύναμη ποίησης.

α) Η φράση: *Εις σε προστρέχω Τέχνη της Ποίησης* συμπυκνώνει το κεντρικό νόημα του ποιήματος, δηλαδή είναι εμφανές ότι η Τέχνη της Ποίησης αποτελεί το καταφύγιο του ποιητή, όπου ελπίζει ότι θα βρει παρηγοριά.

β) Πιθανότατα ο ποιητής να είχε νιώσει στο παρελθόν την ευεργετική επίδραση της ποίησης στις πληγές της ψυχής, να του στάθηκε η ποίηση απαντοχή στις πίκρες της ζωής και στη δυστυχία, σανίδα σωτηρίας στις κάθε είδους ανασφάλειες και μια διέξοδος στα αδιέξοδα.

γ) Στο παρόν, ο ποιητής ζητάει τη βοήθεια και τη συνδρομή της Ποίησης, καθώς τον έχει καταλάβει ο πανικός των επερχόμενων γηρατειών, της επερχόμενης ασχήμιας του σώματος.

δ) Είναι λογικό ότι αφού η ποίηση του είχε γιατρέψει κατά καιρούς τις πληγές της ψυχής, ο ποιητής ζητάει τη συνδρομή για να θεραπεύσει τη φθορά του χρόνου και να σβήσει με μαγικό τρόπο τα σημάδια του.

ε) Κάτι τέτοιο, η Ποίηση το επιτυγχάνει με τα φάρμακα, που είναι απόπειρες-προσπάθειες κατευνασμού του ανθρώπινου πόνου, δηλαδή με τη δύναμη της φαντασίας που οδηγεί το νου του ποιητή, εκεί που δεν μπορεί να φτάσει ο νους των κοινών ανθρώπων, και με τη μαγική λειτουργία του λόγου, δηλαδή της γλώσσας, που μέσω των λέξεων αισθητοποιεί τις ποιητικές συλλήψεις.

στ) Κατά συνέπεια, τόσο οι έννοιες Τέχνη και Ποίηση όσο και οι έννοιες Φαντασία και Λόγος, γράφονται με κεφαλαίο γράμμα, όχι τυχαία, αλλά γιατί εμφανίζονται προσωποποιημένες, και μάλιστα οι δύο τελευταίοι όροι αποτελούν βασικές έννοιες της στωικής φιλοσοφίας.

ζ) Όμως, τα "φάρμακα" της ποίησης δεν προσφέρουν ριζική θεραπεία, ούτε απομακρύνουν το πρόβλημα, αλλά παρέχουν μια πρόσκαιρη ανακούφιση, η οποία ωστόσο είναι σημαντική, διότι σε κάνει να ξεχάσεις, έστω και για λίγο τον πόνο της πληγής και τη θλίψη για την ασχήμια των γηρατειών χρησιμοποιώντας την ομορφιά της.

η) Η Ποίηση ή η Τέχνη μπορεί λοιπόν να βοηθήσει τον ποιητή να ξεχαστεί για λίγο, να ευτυχήσει μέσα από τη χαρά της δημιουργίας, να εκτονωθεί με την αισθητοποίηση του πάθους του και να ξεπεράσει την αίσθηση του γήρατος μέσα από την ανάπλαση και την αναβίωση των χαρών της νιότης.

θ) Έτσι, μέσα στο ποίημα υπάρχουν τέσσερα σημεία που μετράζουν το απόλυτο της θεραπευτικής δύναμης της ποίησης και των θεραπευτικών της μέσων:

στ. 5 κάπως ξέρεις	* η ποίηση έχει βέβαια θεραπευτική ικανότητα, όμως δεν είναι παντοδύναμη & δεν μπορεί να θεραπεύει τα πάντα
στ. 6 νάρκης άλγους δοκιμές	* υποδηλώνει ότι τα φάρμακα της ποίησης δεν είναι εντελώς αποτελεσματικά, γιατί είναι μόνο απόπειρες για κατευνασμό πόνου & όχι για τη ριζική θεραπεία του
στ. 9 για λίγο	* ακόμη και ο κατευνασμός δεν είναι απεριόριστης διάρκειας, αλλά έχει ολιγόχρονη ισχύ
στ. 9 να μη	* δε θεραπεύεται η πληγή, αλλά απλώς ο πόνος

νιώθεται η πληγή	ανακουφίζεται, καθώς αποσπάται η προσοχή του ποιητή & έτσι ξεχνιέται
---------------------	---

ι) Επομένως, ο Καβάφης δεν έχει αυταπάτες, καθώς γνωρίζει ότι το κακό της φύσης είναι αναπότρεπτο και αθεράπευτο και ότι δεν μπορεί να εναντιωθεί κανείς στην πορεία και την εξέλιξη των φυσικών πραγμάτων, οπότε αναζητά ουσιαστικά ένα παυσίπονο φάρμακο για την ανακούφιση και την καταπράυνση και όχι για τη θεραπεία και την εξάλειψη του κακού.

ια) Μέσα από την επικοινωνία και τον εσωτερικό μονόλογο του ποιητή με την Ποίηση διακρίνεται η προσωπική στάση του Καβάφη απέναντι στην τέχνη της ποίησης, καθώς προσφεύγει σε αυτήν για να ανακουφίσει έστω και για λίγο τη μελαγχολία και τη θλίψη που του προξενεί το γήρας του σώματος και της μορφής.

ιβ) Τα φάρμακα λοιπόν της ποίησης αποτελούν απόπειρες / προσπάθειες / δοκιμές καταπράυνσης του πόνου, που δεν προσφέρουν οριστική λύση του προβλήματος, αλλά πρόσκαιρη και προσωρινή με όλες τις λογικές συνέπειες.

ιγ) Βέβαια, η Ποίηση κυριολεκτικά δεν μπορεί να βοηθήσει τον άνθρωπο να νικήσει το χρόνο και την επερχόμενη φθορά του, διότι όσο και αν είναι ποθητά τα νιάτα, η δύναμη και η ομορφιά, το πρόβλημα εδράζεται στην ψυχή του ανθρώπου.

ιδ) Δεν είναι τα γηρατειά από μόνα τους, οι ρυτίδες και η απώλεια της ομορφιάς και της φρεσκάδας που λυγίζουν τον άνθρωπο, αλλά η ψυχολογική στάση που υιοθετεί απέναντι σε αυτά, διότι καταβάλλεται από το φόβο και τον πανικό με τη συνειδητοποίηση της φθοράς.

ιε) Κι αυτό γιατί η αδυναμία του να βιώσει τις χαρές της νιότης, να συνυπάρξει και να συμφιλιωθεί με τη νέα κατάσταση, οδηγούν σε μια περίεργη πραγματικότητα, που μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο με αρωγό την ποίηση που εκτονώνει τα πάθη, τις αδυναμίες και τις φοβίες, αναβιώνοντας τις χαρές και τις οδύνες της νιότης.

Δ1. ΟΜΟΙΟΤΗΤΕΣ

- Αυτοαναφορικό ποίημα, ποίημα για ποίηση
- Αναφορά στην τρίτη ηλικία (στ. 3 χιονίζει αδιάκοπα)
- Άσχημη συναισθηματική κατάσταση (κανείς δεν μπορεί να με βοηθήσει στον πόνο μου)
- Έλλειψη μέτρου συγκεκριμένου και ομοιοκαταληξίας
- Πεζολογικός τόνος – κουβεντιαστό χαμηλόφωνο ύφος
- Ποίηση τελευταίο καταφύγιο (μεγάλη αλήθεια)

ΔΙΑΦΟΡΕΣ

- Δεν υπάρχει διάλογος με την ποίηση
- Εδώ η ποίηση δε χρησιμεύει σε τίποτε (≠ προσωρινή ανακούφιση)
- Πλήρης απόγνωση – απελπισία (≠ μελαγχολία)
- Δε δηλώνεται η ιδιότητα του προσώπου (≠ ποιητής)
- Ο τίτλος Αυτοβιογραφία παραπέμπει στον ίδιο (≠ ποιητικό προσωπείο)
- Δεν είναι χωρισμένο σε στροφικές ενότητες